

EDUCACIÓN Y HUMANIDADES COMO EJES DE INVESTIGACIÓN E INNOVACIÓN

**Juan Francisco Álvarez-Herrero
Jordi Antolí Marínez
Pompillo Cusano**

DYKINSON EBOOK

Educación y Humanidades como ejes de investigación e innovación

**Juan Francisco Álvarez-Herrero
Jordi Antolí Martínez &
Pompilio Cusano**

No está permitida la reproducción total o parcial de este libro, ni su incorporación a un sistema informático, ni su transmisión en cualquier forma o por cualquier medio, sea éste electrónico, mecánico, por fotocopia, por grabación u otros métodos, sin el permiso previo y por escrito del editor. La infracción de los derechos mencionados puede ser constitutiva de delito contra la propiedad intelectual (art. 270 y siguientes del Código Penal).

Diríjase a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necesita fotocopiar o escanear algún fragmento de esta obra. Puede contactar con Cedro a través de la web www.conlicencia.com o por teléfono en el 917021970/932720407

Este libro ha sido sometido a evaluación por parte de nuestro Consejo Editorial

Para mayor información, véase www.dykinson.com/quienes_somos

@ Los autores
Madrid, 2025

Editorial DYKINSON, S.L.
Meléndez Valdés, 61 - 28015 Madrid
Teléfono (+34) 915442846 - (+34) 915442869
e-mail: info@dykinson.com
<http://www.dykinson.es>
<http://www.dykinson.com>

ISBN: 979-13-7006-291-0

DOI: <https://doi.org/10.14679/4084>

Presentación.....	9
Estudio de las percepciones sobre arte contemporáneo feminista en la exposición Mulier, mulieris del Museo de la Universidad de Alicante.....	11
<i>Sofía Ángela Albero Verdú</i>	
Pensamiento histórico y formación docente: Un análisis de narrativas sobre el estallido social en tres universidades chilenas	21
<i>Humberto Álvarez Sepúlveda</i>	
Análisis de posiciones continuistas y rupturistas en el cine de la transición	34
<i>Pedro Antonio Amores Bonilla y Jorge Pertusa Valero</i>	
La educación ambiental desde la transdisciplinariedad en el contexto reglado. El diseño de proyectos a partir de la triangulación metodológica	46
<i>Antonio Barceló Aguilar</i>	
Las aportaciones de Francisco de Zamora y Peinado a la Real Sociedad Económica Matritense de Amigos del País [1777-1785].....	58
<i>Manuel Bermúdez Méndez</i>	
Movimientos sociales de los años 60 y 70: derechos civiles, feministas, estudiantiles, LGTBIQ+ y vida independiente	68
<i>Gorety Margarita Campos y Mercedes Yesenia Jaimes de Campos</i>	
Sesgos de edad y tecnología en la política mexicana.....	78
<i>Adriana Cantón</i>	
La construcción discursiva en estudiantes de educación superior a través del u-learning.....	87
<i>André Runée Contreras Roa</i>	
Arte y literatura: herramientas para la historia.....	98
<i>Blanca Domínguez Marcello</i>	
From Bishōjo Senshi to Pretty Guardian: the role of ELF in the term standardization of the Sailor Moon franchise	108
<i>Salomón Doncel-Moriano Urbano</i>	
Una mirada Europea a la participación de las mujeres en los campos STEM	120
<i>Eva Epelde y Nahia Idoiaga Mondragon</i>	
La despoblación en Extremadura: una perspectiva comparada entre los tiempos modernos y la actualidad.....	130
<i>Ana Belén Gallardo Broncano y Ana Isabel Horcajo Romo</i>	

Impulso a los valores y toma de consciencia mediante el aprendizaje-servicio en la educación superior en arquitectura y diseño urbano	143
<i>Jorge Omar García Escamilla y Mariona Graell Martín</i>	
Estrategias de trabajo colaborativo con alumnado de educación superior para el aprendizaje de las funciones ejecutivas.....	155
<i>María del Carmen García Mendoza</i>	
Las TIC en educación superior durante el siglo XXI: desafíos y oportunidades para la práctica docente	167
<i>María del Carmen García Mendoza</i>	
El lenguaje del sabor: estudio de su estructura léxico-semántica en español	178
<i>Joseph García Rodríguez</i>	
Key skills and their impact on Marketing students' satisfaction and loyalty: a comparative study in Spain and Turkey	190
<i>Elena González-Gascón y María D. De-Juan-Vigaray</i>	
Inteligencia artificial y emergencia climática: Desafíos y oportunidades.....	201
<i>César Augusto Gutiérrez Rodríguez</i>	
El Flos Sanctorum de Pedro de Ribadeneyra i la figura de Julià l'Apòstata	213
<i>Clarissa Maria Leone</i>	
Un análisis del trágico destino de la mujer en la novela Wu Kui de Jia Pingwa	222
<i>Wanruo Luo</i>	
Una mirada al desarrollo del estatus de las mujeres en China desde tres etapas históricas	230
<i>Wanruo Luo</i>	
La gestión de la innovación y el conocimiento a través de la resiliencia en las PYMES de Latinoamérica	239
<i>Gabriel Alejandro Bermeo Montalvo, Candy Abad Arévalo, Teresa Magal-Royo y Lourdes Canós-Darós</i>	
Improving usability in a federated Moodle ecosystem within a European University Alliance: the Transform4Europe case study.....	249
<i>Federica Mancini & Riccardo Fattorini</i>	
Toponímia i antroponímia en l'obra literària de Vicent Manuel Branxat	262
<i>Robert March Tortajada</i>	
Programas educativos bilingües y rendimiento académico en alumnos de educación secundaria en España	271
<i>Andrea Jiménez Terol y Alonso Mateo Gómez</i>	

Evolución y transcendencia en Los fusilamientos de Goya.....	283
<i>Enrique Mena García</i>	
Tendencias en los estudios de desarrollo y territorio: análisis a partir de indicadores bibliométricos	294
<i>Nelson Leonardo Montoya Arévalo</i>	
Diseño de recursos didácticos universales para Educación Infantil mediante Aprendizaje-Servicio y tecnología en la formación inicial docente.....	303
<i>Francisca Moreno-Tallón y Sofía Villatoro Moral</i>	
Las docentes valencianas y su impulso a la renovación pedagógica en las aulas desde finales de los años 60 hasta la actualidad	315
<i>Beatriz Cercos-Chamorro y Cristina Navarro Robles</i>	
Explorando la inteligencia artificial como recurso innovador en la enseñanza del inglés.....	326
<i>Cristina Navas Romero</i>	
Iniciación al proyecto de espacio público en el contexto de emergencia climática	338
<i>Francisco Conejo-Arrabal, Nuria Nebot-Gómez de Salazar, Jorge Asencio-Juncal y Rubén Mora-Esteban</i>	
La recepción del teatro entre los escolares de educación secundaria para el desarrollo de la competencia literaria: el éxito del teatro grecolatino	351
<i>Fernando Nicolás Flores</i>	
Lingüística aplicada y competencia intercultural en ELE: evaluación de propuestas didácticas mediante una revisión sistemática	362
<i>Carmen Oliva Sanz</i>	
Estrategias de polarización y falacias lógicas en X análisis del discurso	374
<i>Itziar Pedroche-Santoveña y Roberto Feltrero-Oreja</i>	
Un análisis de la película Locura de Amor (1948) desde una doble perspectiva histórica.....	385
<i>Agustín J. Pérez Cipitria</i>	
Entre el miedo y la esperanza. Las emociones y las pasiones como legitimación en la guerra santa cristiana medieval.....	395
<i>Juan José Pizarroso Serrano</i>	
Derecho del mar en acción: aprendiendo a través de la gamificación y el cine.....	406
<i>Rocío María Pozo Tomás</i>	

El aprendizaje de la política de inmigración y asilo de la Unión Europea a través del Role playing	417
<i>Adela Rodríguez Mañogil</i>	
El silencio como herramienta retrotópica coercitiva en la obra de Najat el-Hachmi.....	425
<i>Rocío Rojas-Marcos Albert</i>	
La distorsión de referencias culturales como indicador de la función mediadora de la audiodescripción	436
<i>Alejandro Romero-Muñoz</i>	
Creencias epistémicas en la praxis tutorial universitaria latinoamericana: hallazgos preliminares y horizontes emergentes	446
<i>Franklin Salas Aular, Lidia Ysabel Pareja Pera, Carla Giuliana Guanilo Pareja y Carlos Enrique Guanilo Paredes</i>	
Modelado computarizado de diseño, ingeniería e información de construcciones históricas para la transferencia científico-tecnológica de bienes históricos, desde entornos universitarios	458
<i>Alberto Sánchez-Lite, José Luis Fuentes-Bargues, Cristina González-Gaya y Alcínia Zita Sampaio</i>	
Exploring the Impact of Virtual Cultural Exchanges in Enhancing Cultural Awareness among Japanese Students	468
<i>Tomoe Sato</i>	
Literacidades académicas en carreras de grado en entornos virtuales de enseñanza y aprendizaje	480
<i>Andrea Rossana Sayago</i>	
Qui porta flors a na Glòria? (1975): identitat, desig i tabú en els primers contes de Carme Riera	492
<i>Laura Sellés Lloret</i>	
Claves para la implantación de programas de práctica física infantil.....	500
<i>Roberto Silva Piñeiro</i>	
La competencia global en la construcción de cultura de paz.....	511
<i>Jhon Anderzon Torres Delgado</i>	
¿Está preparado el profesorado de Formación Profesional para afrontar el desafío de implementar la nueva ley?	525
<i>Agustina Torres Prioris</i>	
Información y poder en las monarquías ibéricas: un acercamiento al catastro de Ensenada y las “memórias paroquiais”	534
<i>Diego Vicente Sánchez</i>	

Qui porta flors a na Glòria? (1975): identitat, desig i tabú en els primers contes de Carme Riera

Laura Sellés Lloret

Universitat d'Alacant (Espanya)

DOI:<https://doi.org/10.14679/4129>

Resum: La proposta següent estudia com es configuren els aspectes relacionats amb la identitat sexual, el desig i el tabú en la narració "Qui porta flors a na Glòria?" inclosa en el recull *Te deix, amor, la mar com a penyora* (1975) de Carme Riera. Així, pararem atenció als llocs en què se situa la trama narrativa i analitzarem, des de l'òptica dels estudis afectius, quin paper juguen les protagonistes i quina significació se'n deriva en relació amb el seu context històric. L'objecte de la nostra anàlisi són, per tant, els espais, les accions que (les) habiten, contemplen, salven, aïllen i maten les protagonistes i que, en definitiva, esdevenen testimonis de les seues vicissituds i emocions. Així les coses, analitzarem la identitat sexual, el desig i el tabú a fi de veure quin diàleg s'estableix entre aquests per veure com aquesta lectura no seria la mateixa si la férem en clau heterosexual; és a dir, com la condició que la protagonista tinga un desig lèsbic orienta les implicacions i significacions que es desprenen de la lectura.

Palabras clave: Carme Riera, literatura catalana contemporània, literatura lèsbica, estudis espacials

Abstract: The following proposal studies how aspects related to sexual identity, desire and taboo are configured in the story "Qui portava flors a na Glòria?" included in the collection "Te deix, amor, la mar com a penyora" (1975) by Carme Riera. In this way, we will pay attention to the places in which the narrative plot is located and we will analyze, from the perspective of affective studies, what role the protagonists play and what significance is derived from it in relation to its historical context. The object of our analysis is, therefore, the spaces, the actions that inhabit, contemplate, save, isolate and kill the protagonists and that, ultimately, become witnesses to their vicissitudes and emotions. Thus, we will analyze sexual identity, desire and taboo in order to see what dialogue is established between them to see how this reading would not be the same if we did it in a heterosexual key; that is, how the condition that the protagonist has a lesbian desire guides the implications and meanings that emerge from the reading.

Keywords: Carme Riera, contemporary catalan literature, lesbian literature, critical theory of space

1. REVISITAR ELS PRIMERS CONTES DE CARME RIERA CINQUANTA ANYS DESPRÉS

Te deix, amor, la mar com a penyora (a partir d'ara, TD) és una obra importantíssima en la literatura dels setanta, perquè significa la irrupció de Carme Riera com a escriptora en consonància amb l'emergència d'altres dones com ara Montserrat Roig, Isabel Clara Simó i, més tard, Maria Barbal, les quals formen una espècie de generació de dones que a partir de la transició es dediquen a escriure amb veu pròpia (Cotner, 1991, p. 19; Camí-Vela, 2000, p. 12; Cabré, 2011; Simonis, 2011, p. 107; Cortés, 2018).

Les aproximacions teòriques a l'obra rieriana han estat diverses, ja que la seua obra ha generat un gran interès entre la crítica literària, entre les quals he d'esmentar Nichols (2000 i 2011) i Simonis (2011) —especialment—, com també han resultat de molta utilitat les aportacions d'Ardolino (2006), Camí-Vela (2000), Cortés (2010), Cotoner (1991 i 2006), Epps (1995), Ferrando (2017), Gleen (1993) i Tsuchiwa (2000). Així les coses, la lectura del recull de contes primerenc de Carme Riera, *Te deix, amor, la mar com a penyora* (1975), juntament amb el recull *Jo pos per testimoni les gavines* em va captivar per complet per la bellesa amb què descriu una relació sentimental summament condicionada pel context i el dolor que provoca a les protagonistes dels contes homònims. No obstant això, a banda dels dos coneguts textos ja considerats “clàssics de la literatura lèsbica”, tal com considera Simonis (2011: 108), Riera va escriure un relat en què hi ha també una possible lectura en clau lèsbica.

És per això que l'objectiu de la nostra anàlisi és, per tant, bastir una aproximació suggeridora i actualitzada d'algunes de les arestes temàtiques d'aquesta història generalment poc atesa per la crítica literària perquè col·labore al seu estudi i relectura. Per a fer-ho seguirem la metodologia de la literatura comparada des de l'enfocament dels estudis de gènere —atés que el seu gran interrogant és la construcció de la identitat— i, concretament, de la sexualitat. El tipus de diversitat sexoafectiva que estudiarem és l'homosexualitat femenina, per la qual cosa l'aparat crític contextual i que ens ajudarà a analitzar els textos és, fonamentalment, la crítica lesbiana.

Una vegada llegiré el text objecte de la nostra anàlisi amb deteniment, seleccionaré un grapat de citacions agrupades en diferents constel·lacions que responen a un epígraf dins del macrotema que ens ocupa. Aquestes tres subdivisions, que palesaran diferents matisos que orbiten al voltant de la qüestió central del nostre estudi, seran: la construcció de la identitat sexual lesbiana, la representació del desig i la conflictivitat que provoca del tabú en relació a la materialització del desig. Finalment, posarem en relació totes les conclusions extretes de l'estudi particular de les obres a fi d'establir-ne unes de generals. En aquestes conclusions, farem un balanç final i destacarem els aspectes més significatius del nostre estudi, que configuren l'apartat corresponent.

1.1. “Qui portava flors a na Glòria?” (1975)

Aquest conte pertany al primer recull de contes, *Te deix, amor, la mar com a penyora*. És la història d'un crim, l'assassinat de na Glòria, narrat per Aina, la seua confident i cosina. Tot el relat és la declaració de la protagonista, la qual explica als agents de policia amb detall els esdeveniments previs i tots el que els puga resultar d'utilitat perquè investiguen el cas. El culpable d'aquest homicidi resultà ser Hans, promés de Glòria, el qual, completament boig i enamorat de la seua promesa, així com abduït per la seua afició per la taxidèrmia, la posa en pràctica amb la seua futura esposa. Així doncs, ens resulta interessant per al nostre estudi perquè la relació entre les dues dones es pot llegir en clau lèsbica, ja que l'afecte d'Aina, qui ha conviscut amb Glòria des de la infantesa, va més enllà que el d'una amistat a l'ús. A més a més, tal com assenyala Simonis (2011, p. 112), el relat ens interessa perquè “[Aina és] un altre personatge lèsbic de Riera que es manifesta encarnat en una ideologia heterosexista” que, fins i tot, va una mica més enllà en la censura que ella s'autoimposa.

2. ANÀLISI

2. 1. Identitat

La narradora d'aquest relat, en la seua confessió, subratlla que la seua identitat sexual *no és lesbiana*: “Els assegurem que la moralitat més absoluta va prevaler en les nostres relacions, que no tingueren res de prohibides” (FG, p. 52), ja que no hem d'oblidar que

en aquell context l'homosexualitat —especialment la femenina— estava condemnada socialment (i legislativament). Ens trobem, doncs, davant d'un altre cas de subjecte que es nega a si mateix per les circumstàncies en què viu. A més, al marge de la negació de la seua identitat sexual, Aina té una forta convicció catòlica que col·labora a la castració de la llibertat sexual, ja que l'Església (especialment en aquell context franquista en què situem els esdeveniments del relat) censurava i condemnava les actituds fora de l'heterosexualitat, atés que l'únic que estava ben vist era el sexe dins del matrimoni amb finalitats reproductives, de manera que la narradora de la història queda totalment fora d'aquesta concepció religiosa ideal. És per això que els prejudicis a què s'adscriuen les seues conviccions s'apoderen de la seua personalitat per tal de reprimir les seues pulsions sexuals, prohibides, a més a més, per raons morals de parentiu, de manera que no té altre remei que assumir-les i ho fa fins al punt que només podem intuir a qui estima per les seues declaracions llegint entre línies, ja que en cap cas se n'explicita res. D'alguna manera, la identitat de la narradora es configura a partir dels prejudicis que ella mateixa té sobre la seua condició sexual, la qual resulta totalment adormida en tot el relat i que només s'apodera d'ella en el moment que esdevé còmplice del promés de la seua estimada en assassinar-la.

2.2 Desig

Els indicis que ens fan pensar que Aina estima na Glòria els trobem, en primer lloc, en la declaració directa: “No els negaré que na Glòria fou la persona més important de la meua vida i, entre totes les que he conegudes, la que més m'interessà.” (FG, p. 51). És a dir, la percep amb un afecte espacial, ja que al llarg del relat la considera un ésser excepcional i s'hi refereix amb molta estima: “Na Glòria era realment bella. Ningú no hauria dit —la pell sense cap arruga, el cos esvelt, ben motllurat— que acabava de complir trenta-cinc anys. Em feia creus com aquella dona tan guapa, tan interessant i atractiva, no s'havia casat” (FG, p. 54) i també quan diu “s'anava convertint en la dona meravellosa que poc després arribaria a ésser” (FG, p. 56). En un altre moment del relat, Aina, la narradora, li diu “Glòria, em fa l'efecte que estàs enamorada...” (FG, p. 55) i aquesta li replica que “I si fos vera, te sabria greu?” (FG, p. 55). En aquest breu diàleg podem inferir que Glòria intueix que Aina sent alguna cosa per ella, ja que la seua contestació insinua un possible desencant en la persona que la rebrà: pel context sabem que la seua resposta serà afirmativa i que, per tant, pot afectar la seua amiga perquè aquesta sap que l'afecte que sent vers ella és sentimental, no com una relació d'amistat a l'ús.

Així mateix, el fet que Aina siga capaç de passar per alt coses que la molesten per Glòria també es pot entendre com un símptoma d'amor, ja que normalment aquest sentiment impulsa a fer coses per l'altre, com ara consentir que l'afició a la taxidèrmia d'ocells del promés de la seua amiga, Hans, l'envaïska:

Si haig d'ésser-los sincera, els diré que sols per donar gust a na Glòria em resignava que els ocells ocupessin el mateix lloc assignat a les porcellanes, els ventalls antics o la plata. Només veient-los em feien picor. Tot el meu cos s'omplia d'urticària i em calia empassar-me una pastilla d'un medicament antihistamínic que el metge, a qui vaig consultar a causa dels ocells, em va receptar. Na Glòria no sabia que el meu mal era fruit de l'al·lèrgia que em produïen aquelles mòmies que ella, de tant en tant, acarona... (FG, p. 54-55).

En aquesta línia, també podem considerar una mostra d'afecte la reacció reticent a la proposta de matrimoni que fa l'estranger a la seua amiga: "Quan na Glòria em manifestà que Hans li havia demanat que es casés amb ell, no em féu gaire gràcia." (FG, p. 56), que intenta remeiar intentant no trencar la unitat familiar que conformaven elles dues: "Vaig oferir a na Glòria la casa que habitàvem totes dues, perquè els servís de llar. [...] D'aquesta manera la seua intimitat quedaria preservada i jo no viuria tampoc sense la companyia de na Glòria" (FG, pp. 56-57). Tots aquests indicis, encara que no determinants, alimenten una atmosfera de suggestió que permet que el lector en faça una lectura en clau homoeròtica. Veiem també com la irrupció de la figura masculina, símbol de la veu heteropatriarcal, en la vida de na Glòria trenca la unitat que conformaven les dues dones.

En aquest conte el desig es manifesta en termes de frustració per la no realització. Al principi del relat observem com la narradora declara que el seu malestar és degut a la incertesa del parador de la seua amiga, fet que li provoca un dolor tan intens que, fins i tot, esdevé somàtic. A més a més, subratlla que tot el seu turment s'inicia el dia de la desaparició i que, per tant, si aquesta no s'haguera produït, res no l'hauria pertorbat. Aquesta gran preocupació evidencia una relació d'afecte molt gran, si més no, per part de la narradora, tal com podem percebre en el fragment següent:

Des del dia que desaparegué na Glòria no m'he trobada bé. Vostès ho han pogut comprovar veient-me al llit, amb febre, quasi trastornada. El meu mal ha amainat una mica fa unes hores i puc, amb gran esforç, escriure aquestes ratlles. [...] (FG, p. 51)

En un moment donat, la narradora exposa la tesi "la bellesa fa mal, però en fa més, molt més, la seva absència" (FG, p. 58), paraules amb què expressa el dolor que sent per la pèrdua de la seua amiga, la qual és referida, metonímicament, per les seues qualitats físiques. Una altra mostra de la debilitat que sent vers Glòria la podem trobar en la súplica que adreça als agents de policia: "Jo els prec que no siguin massa cruels amb ell perquè ni tan sols una venjança justa no em serviria de consol, ni amb la mort de l'assassí daríem la vida a sa víctima." (FG, p. 58) o la hipèrbol en què es palesa la gran estima que li tenia: "Després? Daria la meua vida per saber què va passar després" (FG, p. 59). La nit de la desaparició, mentre Aina l'esperava al saló, com de costum, la nit anava passant i va sonar el telèfon, però com que era molt tard i estava mig somnàmbula no el va poder agafar a temps. Aleshores, penedint-se'n, exposa a la policia: "La trucada — no estic segura de no haver-la somiada—, m'inquieta d'allò més. Era na Glòria?". El seu turment, doncs, s'origina a partir de la incertesa de no saber on era, però que, una vegada hi reflexiona i repassa tots els esdeveniments, recorda que potser el seu estat d'inconsciència per la son potser va col·laborar que aquesta morira, ja que hi ha la possibilitat que la hipotètica trucada haja sigut de la víctima demanant auxili. Fins i tot aconseguix contactar amb Hans, el qual li diu que Glòria dorm i, sense més explicacions, li penja el telèfon, esdeveniment que accentua la seua preocupació: "Amb pànic, amb desesperació, sense saber com actuar, vaig pujar a despertar la cuinera." (FG, p. 60)

A partir d'aquest moment, la narradora entra en un estat d'incertesa i angoixa irreversible a l'espera de qualsevol senyal que col·labore a resoldre satisfactòriament el cas: "He passat nits senceres vetllant vora el telèfon amb l'esperança que [...] em cridaria per a dir-me que estava bé i que no passés pena" (FG, pp. 63-64). Però el pas del temps anava sumint la narradora en la desesperació fins al punt de tenir al·lucinacions amb la seua amiga, accentuades pel fort sentiment de dolor que l'assolava:

Amb els ulls oberts, mirant el buit, asseguda al costat de l'aparell, veia desfilant una dansa, a voltes cadenciosa i pausada, a voltes frenètica. Amb els braços traçaven signes que no aconseguia desxifrar. Al mig de tots na Glòria, vestida de negre, somreia, somreia.... Com una cega estenia les mans per tocar-la i tocava quelcom llefiscós, aferradís, unes mans gelatinoses com de calàpet i un rostre que, al meu tacte, semblava de cera. Una esgarripança terrible em recorria el cos, de cap a peus, i sentia com la febre s'anava apoderant de mi. (FG, p. 64)

Tota aquesta simptomatologia del patiment pot derivar d'una preocupació hiperbòlica sense més ni més, però en el cas del relat, les possibles al·lusions a una lectura en clau lèsbica col·laboren a fer més entenedor el sofriment d'Aina. El punt culminant d'aquest turment arriba quan la narradora rep la notícia que la seua amiga havia mort, tal com ella mateixa expressa:

Abans-d'ahir, quan vostès, amb un tacte que els agraeix, però que fou del tot inútil, em confirmaren la mort de na Glòria, vaig caure en l'abatiment més absolut. Aquest matí, segons em diu la infermera, he començat a reaccionar com una persona normal; fins ahir delirava. (FG, p. 64)

2.3 Tabú

Finalment, posarem en relació totes les conclusions extreïdes de l'estudi particular de les obres a fi d'establir-ne unes de generals. En aquestes conclusions, farem un balanç final i destacarem els aspectes més significatius del nostre estudi, que configuren l'apartat corresponent. Veïem, doncs, que no és únicament la presència masculina la que trunca la unitat que hi havia entre les dues, sinó que, al marge de l'aparició o no de Hans, és ella mateixa qui es resigna a acceptar la situació de convivència i complicitat sense anar més enllà. Val a dir que els prejudicis estan instal·lats en la seua persona i que, per tant, és víctima de les seues pròpies conviccions, les quals no la deixen ser tan feliç com voldria. És per això que Aina sent la necessitat de justificar que la relació que hi havia entre les dues no era de caire sentimental, sinó que tenien un lligam molt estret, però que no escapava de la "normalitat":

Sé que vostès creuen, i aquesta darrera afirmació meua basa les seves suposicions, que un sentiment molt més fort que l'amistat ens unia. [...] Però els asseguro que la moralitat més absoluta va prevaler en les nostres relacions, que no tingueren res de prohibides. [...] Jo els asseguro, pel nom estimat de na Glòria, que entre nosaltres tot fou d'una absoluta netedat. Déu faci que em creguin. (FG, pp. 51-52)

A parer nostre, la insinuació lèsbica és evident, si més no, per part d'Aina, la narradora, ja que, el context afecta la llibertat sexual i, per tant, les obliga a adaptar-se al règim heteronormatiu (recordem que la contemporaneïtat del moment en què es desenvolupa l'acció és, com a tard, l'any 1975 i, per tant, hi ha un gran clima repressor amb la llibertat sexual, especialment en el cas les dones). Conseqüentment, aquest intent d'autojustificació per deixar clar que no es tracta d'una relació lèsbica delata que potser no ho va ser perquè simplement no va poder ser, no perquè realment no hi haguera, com a mínim per part de la narradora, un interès sentimental cap a la desapareguda, ja que l'autora, Carme Riera, no necessitaria explicitar aquests detalls si no tingueren

rendibilitat per a la història. És, per tant, un exemple més de tabú sobre les relacions entre dones que, encara que en cap moment es fan explícites, hi ha un clar prejudici sobre aquestes.

3. CONCLUSIONS

En la narració FG, la impossibilitat d'efectuar el desig, reduït a compartir experiències amb la Glòria a causa dels prejudicis —que la mateixa narradora té sobre la seua condició sexual—, tal com havia fet fins ara, queda truncat per l'assassinat d'aquesta, fet que indueix la narradora a desitjar la seua pròpia mort, ja que sense Glòria la seua vida no té sentit. Algunes al·lusions al suïcidi són, per exemple: “La seva absència és per a mi tan dolorosa que em fa desitjar la mort” (FG, p. 51) i “sense les meves conviccions religioses, encara més fortes que la meua pena, hauria fet un disbarat” (FG, p. 63).

Finalment, Aina reflexiona sobre un detall que no acaba d'encaixar en tot aquell trencaclosques, i és el fet que quan la van trobar els agents estava coberta de flors:

Però fins i tot esbrinat aquest punt, n'hi ha d'altres obscurs, en aquesta història, i un m'inquieta més que cap. ¿D'on treia l'assassí les poncelles i els gladiols que cobrien el cos de na Glòria? La garriga d'Andratx és absolutament erma, les roses i els gladiols són plantes que el mes de gener només estiven als hivernacles. ¿D'on els treia, en Hans? Qui els hi enviava? Apunt la possibilitat d'un còmplice, d'un encobridor. Són vostès els qui tenen l'obligació de trobar-lo. *En el meu deliri era jo mateixa qui duia les flors a na Glòria.* (FG, p. 66)

Amb aquestes últimes vacil·lacions la narradora confessa que potser ella, completament absorta per l'amor que sentia per na Glòria, hauria pogut esdevenir la còmplice de l'assassí. En un moment de la confessió d'Aina, en recordar les paraules de Hans quan va veure engalanada la Glòria la nit abans que la segrestara, “No es pot ser tan bell, fa mal!”, aquesta reflexiona “La bellesa fa mal, però en fa més, molt més, la seva absència” (FG, p. 58). Val a dir que segons aquest indici, si el connectem amb el final de la narració, casa perfectament amb la possible implicació de la narradora en el crim, encara que de manera inconscient, perquè —com hem dit— estava alienada per l'amor que sentia cap a Glòria. En un acte egoista de perpetuar la seua bellesa, probablement accediria a dissecar-la com un ocell per tal que romanga, per sempre més, així de bella. D'aquesta manera eternitza la seua persona, ja que és l'única manera que té de tenir-la, no com ella voldria, però sí de l'única manera que ho podria aconseguir. En definitiva, la mort de la Glòria tindria, doncs, dos culpables, d'una banda Hans, promés i artífex del pla, i, d'altra banda, Aina, cosina secretament enamorada de la víctima que, obnubilada pels seus sentiments, accedeix a col·laborar en el seu assassinat. De fet, tota l'alienació postraumàtica, segons aquesta hipòtesi, pren sentit ja que, de vegades, les experiències més dures ens indueixen un estat de xoc en què som incapaços de recordar-ho tot, tal com demostra ella en el seu relat, ja que no és fins al final que no coneixem aquesta suposada conspiració inconscient.

Tot açò, relacionat amb el tema de l'amor entre dones, pren sentit en tant que, com que la seua possible relació mai no seria socialment ben vista, ni tan sols contemplada per part de Glòria, l'instint del desig de la narradora ultrapassa els límits de la racionalitat i la indueixen a actuar com una psicòpata. Aleshores —reprement el que comentàvem adés de la manca de sentit i les possibles solucions—, en aquest exemple, en lloc de suïcidar-se, opta per matar, a fi de perpetuar-la mitjançant la dissecció, la seua estimada

Glòria. Així mateix, la mort de Glòria, tal com assenyala Camí-Vela (2000, p. 34) “puede interpretarse como que la relación heterosexual forma parte de las estructuras sociales que oprimen a la mujer y conducen a su destrucción personal”. De fet, ella mor per a ser un objecte de contemplació i resulta, per tant, subordinada al delit de l’altre perquè únicament aprofita per a això. Un altre exemple d’aquest rol són les joies amb què començava a engalanar-se, costum que no tenia abans de conèixer Hans, les quals són símbol de la funció purament decorativa que s’atorga a na Glòria i que, a poc a poc, anava adoptant.

Al remat, en el relat de FG en relació amb la identitat directament hi ha, des del principi, un rebuig cap a qualsevol consideració homosexual, motivada per la forta repressió que domina a la narradora i que assumeix gràcies a les seues fortes conviccions catòliques i la por a la condemna social de l’homosexualitat.

En relació amb el desig, no s’efectua, ja que resulta inconcebible i taxativament prohibit i, fins i tot, en el cas d’Aina el desig es transforma en idolatria i aquesta, al seu torn, en una mena de fanatisme que la indueixen a col·laborar en el crim.

Quant a l’aspecte del tabú, és Aina qui s’autocondemna i limita la seua felicitat a fi de no crear un escàndol que, a més a més, té la necessitat de justificar per desviar qualsevol insinuació que la situe en el punt de mira social, ja que no té cap voluntat conscient de transgredir la norma, sinó que simplement intenta mantenir-se en els límits de la moralitat. De fet, en relació amb la mort, cal destacar que, en el cas de FG, són les “seues conviccions religioses” les que salven la narradora de cometre un acte criminalitzat per l’Església catòlica com és el suïcidi, però el seu deliri per amor ultrapassa els límits de la racionalitat i esdevé còmplice de l’assassinat de la seua estimada Glòria a fi de poder perpetuar-la.

El tractament de la diversitat afectivosexual ha fet un canvi significatiu que es palesa, entre altres aspectes, en tots els factors relacionats amb el fet literari (tant tot el que intervé en el procés de producció com en el de recepció). És per això que des de les primeres propostes lèsbiques, com són els relats de Riera (1975 i 1977), fins a, per exemple, l’obra literària d’Eva Baltasar, Laura G. Ortensi, Bel Olid o Patricia Castro, hi ha hagut una considerable evolució favorable en pràcticament tots els aspectes. En aquest sentit, podem reflexionar que en el relat rierià, en particular, així com en els altres dos contes lèsbics, hi ha un predomini de la negació. Així doncs, en un altre nivell d’abstracció podríem parlar que hem passat de la representació de l’escàndol a la plasmació d’una normalitat. Açò últim repercuteix directament en la conducta dels personatges, de manera que als contes rierians les il·lusions de les narradores queden sempre truncades i, per tant, seran víctimes de les conseqüències de la passió amorosa. La transposició, per tant, de la temàtica de l’amor entre dones, tampoc no és la mateixa: als relats de Riera trobem una ocultació conscient (TD i JP) i també una ferma negació (FG) de la identitat sexual de les narradores que les conduirà a la tristesa, la bogeria i la delinqüència, respectivament, de manera que la mort és present en les primeres històries lèsbiques.

REFERÈNCIES

- Ardolino, F. (2006). *Ou sont les vierges d'antan?* Carme Riera contista. *Caràcters*, 34, 28-29.
- Cabré, M. À. (2011). Plomes de paper: Representació de les lesbianes en la nostra literatura recent. Dins M. Torras (Ed), *Accions i reinencions. Cultures lèsbiques a la Catalunya del tombant de segle XX-XXI* (Vol. IX, pp. 17-40). UAB / UOC.
- Camí-Vela, M. (2000). Exilio, rechazo y búsqueda en *Te deix, amor, la mar com a penyora, Jo pos per testimoni les gavines* y *Temps d'una espera*. Dins *La búsqueda de la identidad en la obra literaria de Carme Riera*. Editorial Pliegos.
- Cortés, C. (2010). Dona i societat: la denúncia en els relats breus de Carme Riera, M. Antònia Oliver i Isabel-Clara Simó. Dins J. A. Reynès *et al.* (Eds.), *Transformacions: Literatura i canvi sociocultural dels anys setanta ençà* (pp. 171-180). Universitat de València.
- Cortés, C. (2018). Les narradores catalanes dels segles XX i XXI: la generació pont. *Catalonia*, 23, 3-16.
- Cotoner, L. (1991). Introducció. Dins C. Riera, *Te deixo el mar* (pp. 11-39). Espasa.
- Cotoner, L. (2006). Discurs polifònic, realitat polièdrica un tret característic a l'obra de Carme Riera. *Caràcters*, 34, 26-27.
- Epps, B. (1995). Virtual Sexuality: Lesbianism, Loss, and Deliverance in Carme Riera's «Te deix, amor, la mar com a penyora». Dins P. Smith, i E. Bergmann (Eds.), *¿Entiendes? Queer readings, Hispanic Writings* (pp. 317-346). Duke University Press.
- Ferrando, M. (2017). El paratext en la narrativa de Carme Riera: títols, dedicatòries i epígrafs. *Revista de llengües y literatures catalana, gallega y vasca*, 22, 79-100.
- Gleen, K. (1993). Reading and writing the other side of the story in two narratives by Carme Riera, *Catalan Review*, VII(1), 51-62.
- Goicoechea, M. À., *et al.* (2015). *Chicas que entienden: in-visibilidad lesbiana*. Egales.
- Nichols, G. (2000). El retorn als orígens. Dins L. Cotoner (Ed.), *El mirall i la màscara: vint-i-cinc anys de ficció narrativa de l'obra de Carme Riera* (pp. 5-30). Destino.
- Nichols, G. (2011). La memòria de l'ordre de les coses a l'obra de Carme Riera. Dins P. Arnau i L. Cotoner (Eds.), *Els subjectes de l'alteritat: estudis sobre la narrativa de Carme Riera* (pp. 15-32). Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Riera, C. (2014). *Te deix, amor, la mar com a penyora* i *Jo pos per testimoni les gavines*. Edicions 62.
- Simonis, A. (2011). Victimisme i palimpsest lesbià a la narrativa de Carme Riera i Montserrat Roig. Dins M. Torras (Ed.), *Accions i reinencions. Cultures lèsbiques a la Catalunya del tombant de segle XX-XXI* (Vol. IX, pp. 107-119). UAB / UOC.
- Tsuchiya, A. (2000). Seducció i simulació a *Una primavera per a Domenico Guarini* de Carme Riera. Dins L. Cotoner (Ed.), *El mirall i la màscara: vint-i-cinc anys de ficció narrativa de l'obra de Carme Riera* (PP. 51-72). Destino.